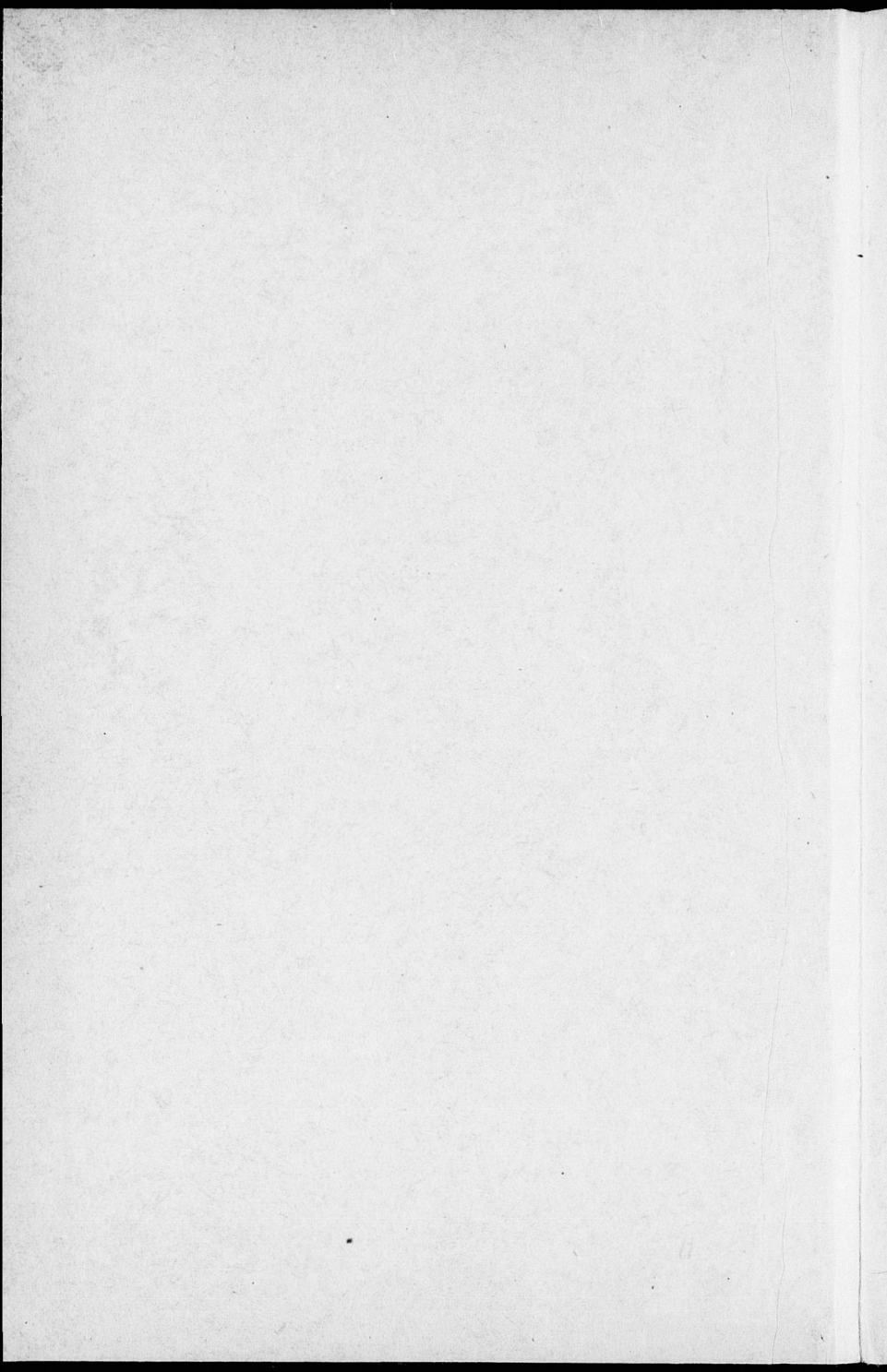




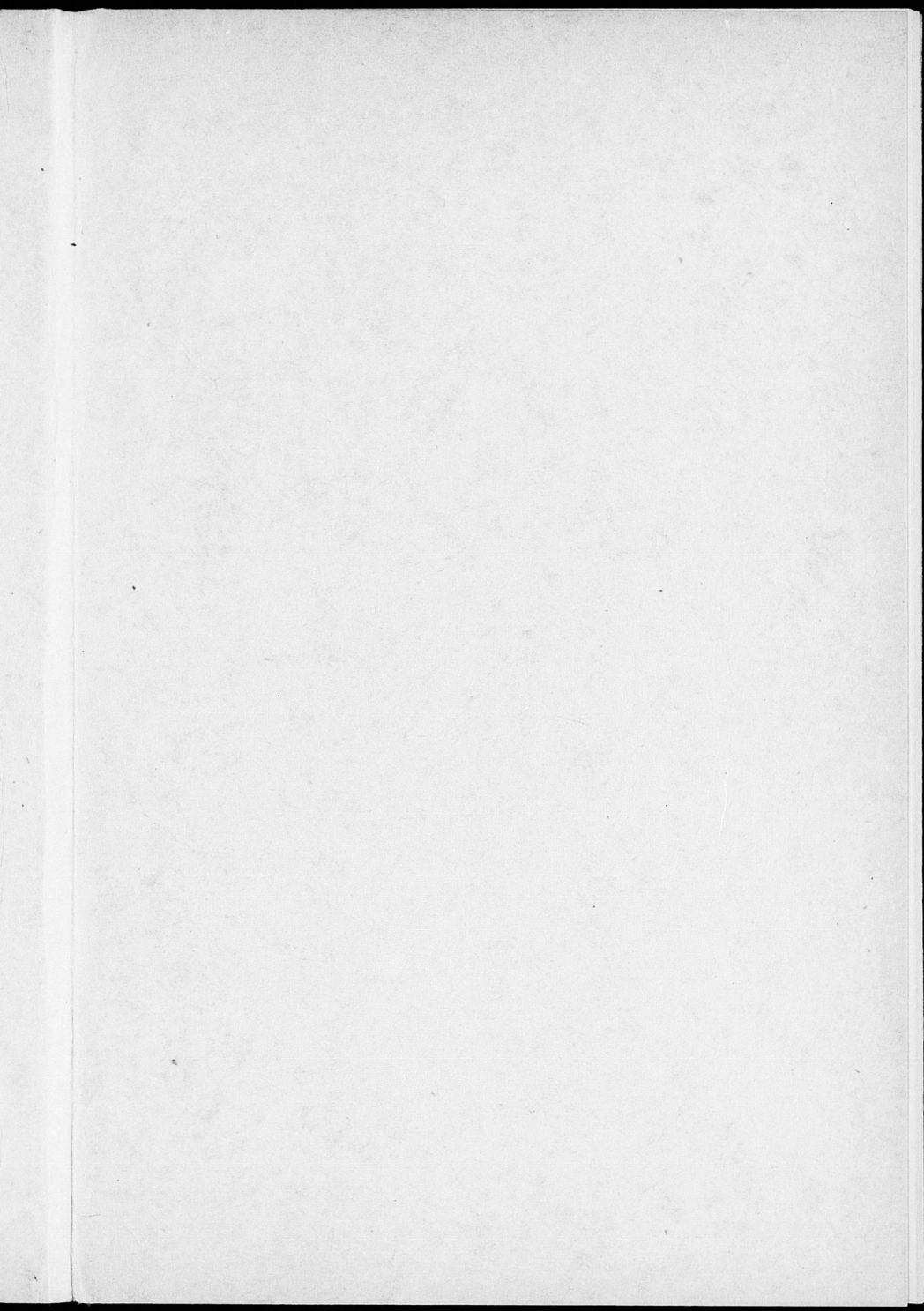
**Moltzer**

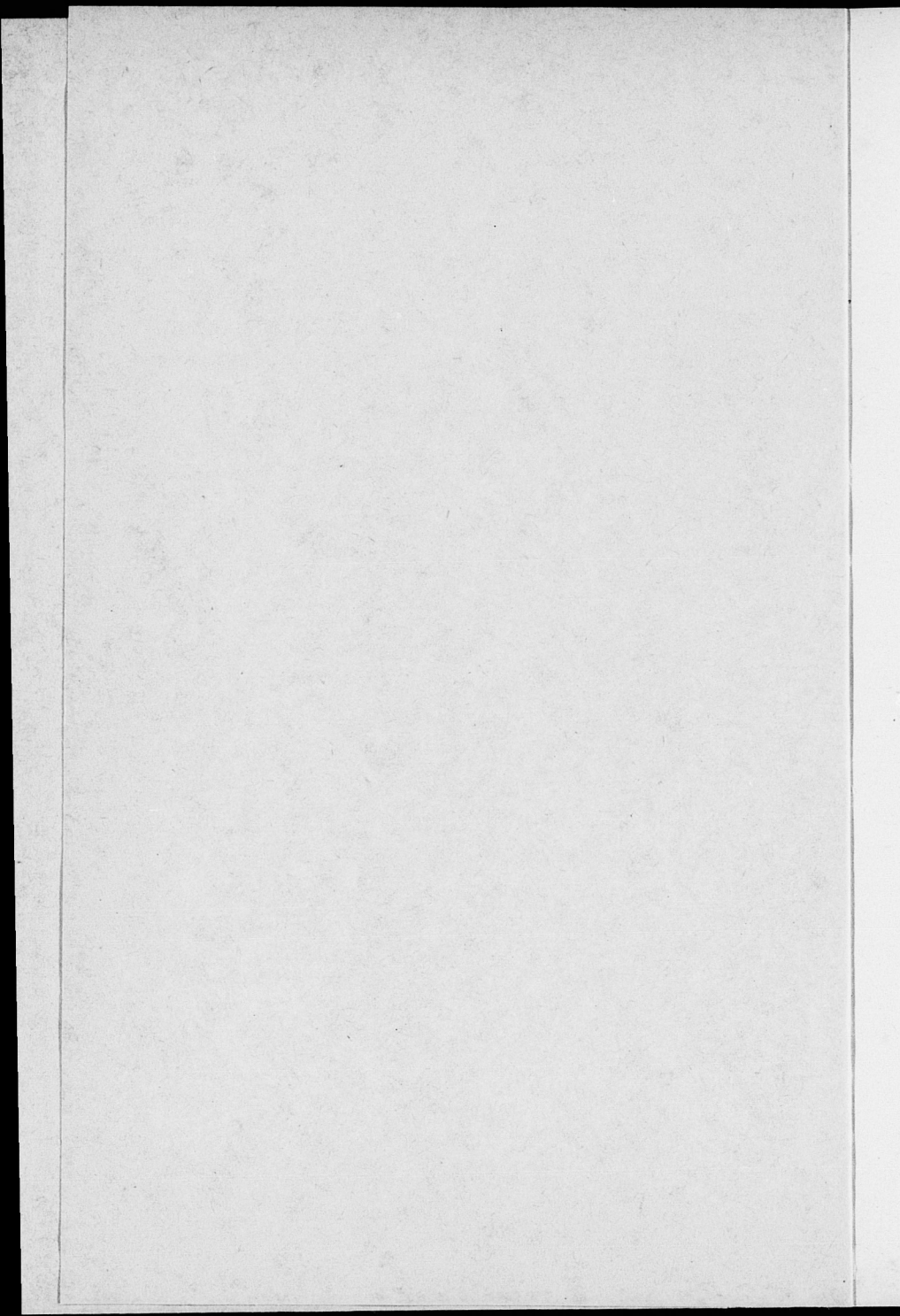
**2N10**

U.B.U.







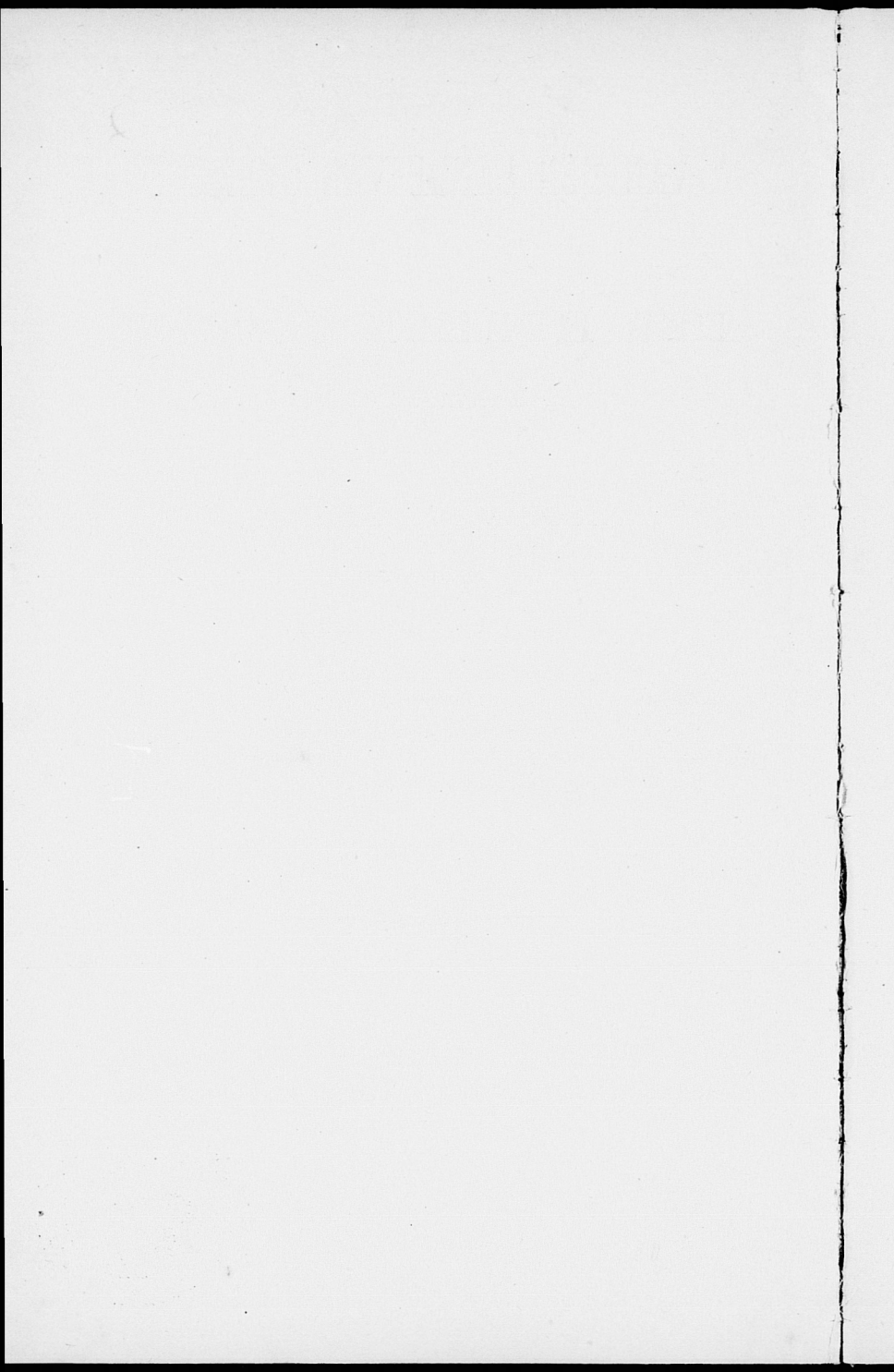


Aan mijnen Vriend: Prof. H. E. Moltzer,  
J. P. J. Heremans

VAN DEN LANDE VAN OVER-SEE

EN

DER KERKEN CLAGHE.



Moltzer 2 N 10

VAN DEN LANDE VAN OVER-SEE

EN

DER KERKEN CLAGHE,

TWEE STROPHISCHE GEDICHTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

UITGEGEVEN DOOR

D<sup>r</sup> J. F. J. HEREMANS,

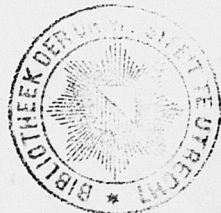
Hoogleeraar aan de Hoogeschool van Gent,  
Voorzitter der Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde,  
Secretaris der Vlaamsche Bibliophilen,  
Lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden,  
de Maatschappij *de Taal is gansch het Volk* te Gent, enz.

---

GENT,

DRUKKERIJ VAN C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

—  
1870.



L  
C  
z  
h  
h  
l  
e  
L  
A  
i  
h



De twee gedichten *Van den Lande van Over-see* en *Der Kerken Claghe*, die wij ten gebruike van de studenten der Gentsche Hoogeschool hebben laten herdrukken, behooren zeker onder het beste, dat wij van den grootsten Nederlandschen dichter der XIII<sup>e</sup> eeuw, JACOB VAN MAERLANT, bezitten. Ofschoon beide stukken tintelen van gloed en leven, werden zij echter vervaardigd, toen de dichter reeds eenen hoogen ouderdom had bereikt. In den lierzang *Van den Lande van Over-see* immers is er spraak van den val van Akers (12 Mei 1291), en VAN MAERLANT werd omtrent 1225 in het Brugsche Ambacht geboren, en in *Der Kerken Claghe* lezen wij :

*Wat sagic in den spiegel claer,  
Mijn oude leven, mijn graeu haer.*

Munten beide gedichten uit door de verhevenheid der gedachten en de bondigheid des stijls, zoo verdient de

versbouw tevens den hoogsten lof. Evenals in de voortreffelijke samenspraak, die met de woorden *Wapene, Martijn!* aanvangt<sup>(1)</sup>, in *De Disputacie van onzer Vrouwen ende den heiligen Cruce* en *Die Clausule van der Bible*<sup>(2)</sup>, bestaan de strophen uit dertien verzen, die slechts over twee rijmklanken loopen.

De lierzang *Van den Lande van Over-see* verscheen het eerst in het *Huiszittend Leeven*<sup>(3)</sup> van M<sup>r</sup> HENDRIK VAN WIJN, en *Der Kerken Claghe* werd het eerst opgenomen in de *Mengelingen van historisch-vaderlandschen inhoud*<sup>(4)</sup> van J. F. WILLEMS, waar het onder den naam 18 *Clauselen*, dat is 18 strophen, voorkomt. De tekst van beide dichtstukken, gelijk hij door M<sup>r</sup> HENDRIK VAN WIJN en J. F. WILLEMS geleverd werd, is niet zuiver, en enkele plaatsen zijn geheel onverstaanbaar.

Wanneer men de uitgaven van deze geleerden met de onze vergelijkt, dan zal men zien, dat er verbeteringen aan den tekst zijn toegebracht. Deze zijn nogtans niet alle van onze hand. Zoo verdreef reeds vroeger Prof. M. DE VRIES (Taalzuivering, bladzz. 111 en 112) de *leytive* uit vers 22<sup>3</sup>

*Alse hen volgen die leytive,*

waarvan J. F. WILLEMS een bastaardwoord maakte, hetwelk

---

(1) Jacob van Maerlant's *Wapene Martijn*, met de vervolgen, uitgegeven door EELCO VERWIJS, 1837. — (2) Nieuwe werken van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden. V, 1841. — (3) II, bladz. 506 en vlgg. — (4) Bladz. 43 en vlgg.

*zooglammeren, volglammeren* moest beteekenen, en verving het door *keytive*. Zoo werd insgelijks reeds vroeger het door J. F. WILLEMS gedrukte

Nu siet of hi niet val, eñ minde  
Die Gods scape noyt en kinde,

hetwelk Prof. C. P. SERRURE<sup>(1)</sup> in

Nu siet of hi niet val ē minde,  
Die Gods scape noyt en kinde,

had veranderd, maar niet verbeterd, door D<sup>r</sup> EELCO VERWIJS te recht geholpen. Prof. C. P. SERRURE meende, dat deze twee verzen beteekenen : *nu ziet, of hij die Gods schapen nooit kende, den val niet bemint*. De afschrijver heeft hier stellig gebrodeld, en D<sup>r</sup> EELCO VERWIJS heeft in den *Taalgids* <sup>(2)</sup> getoond, dat men *met valen minde* of *mende* hoeft te lezen, en de uitdrukking *met valen minnen* of *mennen*, die verscheidene malen bij Willem van Hildegasberch voorkomt, door *op slinksche wegen gaan, van den rechten weg afdwalen* of *afbrengen* verklaard. Doch daarmede is in *Der Kerken Claghe* nog niet alles duidelijk : in de vijfde strophe blijft nog altijd iets haperen. De verzen 59-65 :

Corte rocke, breede swaerde  
Sijn nu nuwe, ende lange baerde,  
(Trouwe es getrocken onder voet;)  
Ghierecheit ende hovarde  
Dierre cleedere, hoege parde,

schijnen ons nog niet gansch in den haak.

---

(1) *Vaderlandsch Museum*, I. bladz. 275. — (2) IV, bladz. 121 en vlgg.

Men heeft onzen JACOB VAN MAERLANT met RUTEBEUF vergeleken, onder wiens werken men drie stukken aantreft, die *C'est la Complainte d'Outre-Mer*, *Ci encoumence la nouvelle Complainte d'Outre-Mer* en *De Sainte Eglise*<sup>(1)</sup> zijn getiteld. Is het waarschijnlijk, dat onze JACOB met de geestesproducten van den Franschen trouvère bekend was<sup>(2)</sup>, zoo zal men nogtans na de lezing van de Dietsche en de Fransche gedichten, waarin door beide sprekers een warme oproep wordt gedaan om de ongeloofigen uit het Heilig Land te verjagen, en de gebreken der tijdgenooten, vooral der geestelijken, fel worden gehekeld, de overtuiging verkrijgen, dat de Westvlaming in zijne geestdriftige strophen, ofschoon die dan ook « over dezelfde schijven loopen, » den beroemden Franschman niet heeft nagevolgd.

Wat de verouderde woorden en vormen betreft, die wij in de WOORDENLIJST hebben verklaard, men zal er natuurlijk niet veel nieuws in ontmoeten. Wij zullen alleenlijk doen opmerken, dat wij het niet eens zijn met D<sup>r</sup> EELCO VERWIJS, nopens de beteekenis van het woord *geachterwaert*, hetwelk voorkomt in het gedicht *Van den Lande van Over-see* :

Kerke van Rome, tree dijn swaert,  
Dat di van Gode ghelaten waert :  
Kerstijnheit hevet te doene heden!

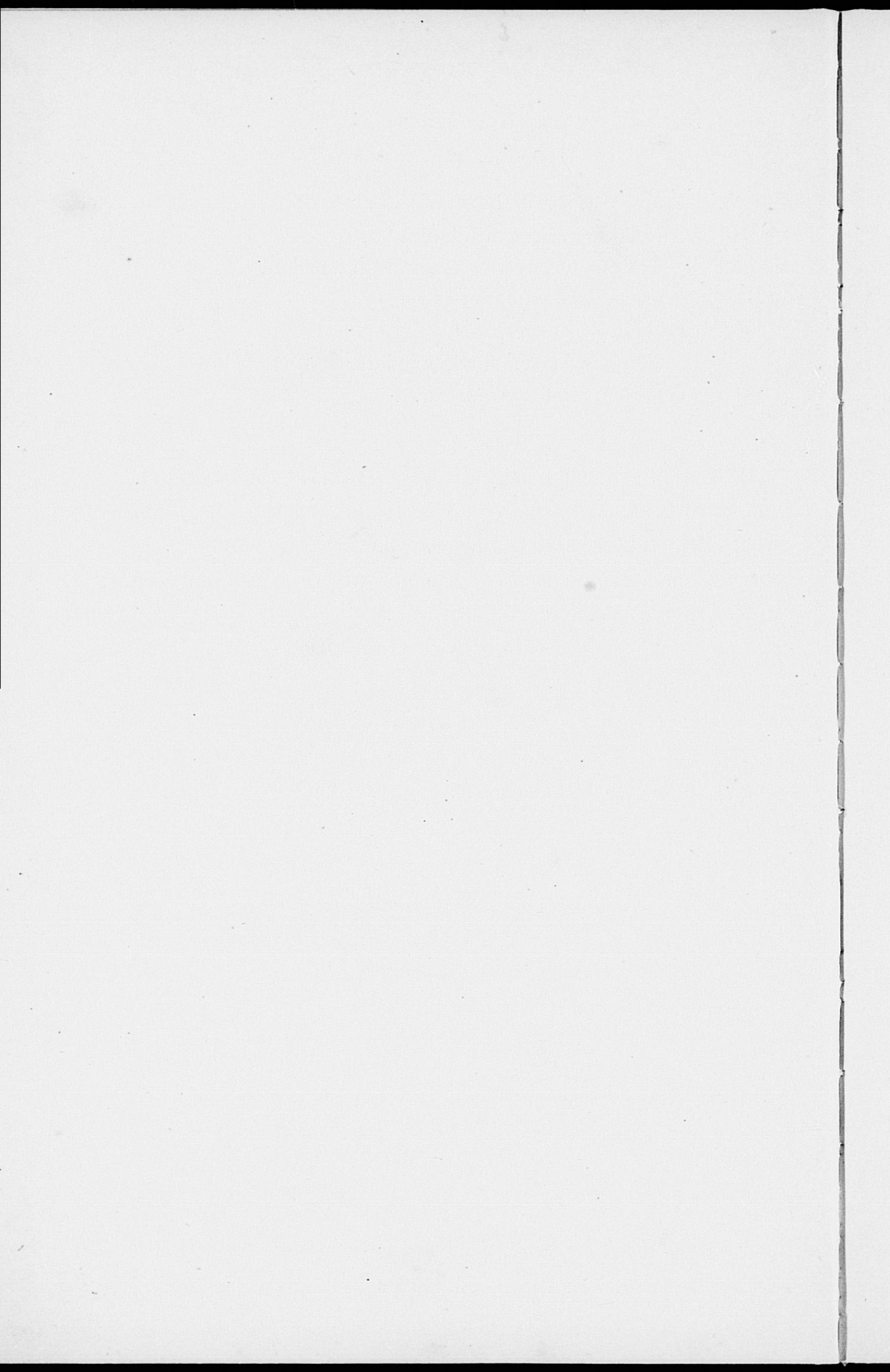
---

(1) Bladzz. 91, 110 en 245. I, *OEuvres complètes de Rutebeuf*, recueillies par A. JUBINAL. Paris, 1859. — (2) JONCKBLOET. *Geschiedenis der Middennederlandsche dichtkunst*. III, bl. 155. — (5) *Bloemlezing uit Middelnederlandsche dichters*. IV, bladz. 2.

Besie, oft vlegghe hevet of scaert  
Ant einde of daer middenwaert,  
    Ende oft uut overwaer vijnds versneden,  
Zo spoet di danne metter vaert,  
Ende doe al ongespaert  
    Een van betren snede smeden.  
Qualike is het *geachterwaert*.

vv. 92-101.

D<sup>r</sup> EELCO VERWIJIS maakt dit *geachterwaert* tot een part.  
van een werkwoord *achterwaerden*, in den zin van *uitstellen*.  
Het komt echter stellig van *achterwaren*, bewaren, ver-  
zorgen, en het voornaamwoord *het* uit vers 101 ziet op  
*swaert* in vers 92.





VAN DEN LANDE VAN OVER-SEE.

---

- Kersten man, wats di ghesciet?  
Slaepstu, hoe ne dienstu niet  
Jhesum Cristum, dinen Here?  
Peins, doghede hi dor di enich verdriet,  
5 Doe hi hem vanghen ende cruceu liet,  
Int herte steken metten spere?  
Tlant, daer hi zijn bloet in sciet,  
Gaet al te quiste, als men siet:  
Lacy, daer en is ghene were!  
10 Daer houdt dat Sarracijnsche diet  
Die Keirke onder zinen spiet  
Daer neder, ende doet haer groet onnere,  
Ende di en dunkets min no mere!
- Die Keirke is van haren lene  
15 Ontervet, dijn herte is van stene:  
Kerstijn, gaet het di na? *snob*  
Zi is dijn moeder, die ic mene,  
Die di zuver maect ende rene,
- Len 18.*

Als men di in die vonte dwa.

20 Satanas kijnder alghemene

Hebben die momborie allene

Beset, op dat di toe besta.

Nu roept die Keirke met groten wene :

Jhesus, kijnt van Nazarene,

25 Men rovet dat erve, dat di toega :

*Pugna pro patria!*

Om <sup>me</sup>scat zo gaepstu wide;

Elc is op andren vol van nide,

Ende dinen God heefstu vergheten.

50 Die doer di ontdede zine zide,

Roept help op di te desen tide,

Ende claghet : des wiltu niet weten.

Hoe moghestuut laten dus ter lide,

Dat dat vole vermaledide

55 Zo verre ghepaelt heeft ende ghemeten ?

God proevet di in desen stride :

Hi doghet, dat menne te halse ride

Voer di, ende du bist vast geseten,

Zughende an der weelde reten !

40 In weelden zitstu hier versmoert,

Zo dat met di is onghehoert

Gods lachter ende zine scande.

Dune peins niet om die moert,

Die tot Akers in die poert

45 Wrochten die Gods viande.  
Daer is Gods dienste ghescoert,  
Cloestre ende huse zijn testoert,  
Tvole verbeten van wreden tanden.  
Kerstijn man, twi en treestu voert?

50 Waerom zitstu hier verdoert?  
Du zout hemelrike panden *verkracht, eq. te beley hang*  
Up Gode, wiltu dien lachter anden!

Jhesus Cristus van Nazarene  
Gaf van Akers der porte ene

55 Name, die was vermaledijt. *maledicta curule*

Daer voersprac hi vanden wene,

Die opt kerstine vole ghemene

Ghevallen is in corter tijt.

Te diere porte, alse ic mene,

60 Waren ierst uutgetreet die stene

Ende een inganc ghemaect zo wijt,

Dat die Sarracine onrene

Alle ingoten groet ende clene,

Ende daer becochten zi den strijt, *baete*

65 Die op Gode hadden ghelijt.

Men ghinc daer houwen ende slaen ;

Die Kerstine worden zeer ondaen,

Hem mochte gheen weren ghewepen ; *kephome*

Zi moesten alle die doot ontfaen,

70 (Daer jeghen mochte niet ontstaen,) *baete*

Die niet ontspronghen in scepen.  
Men zach daer laten meneghen traen :  
Kerstijnheit wart zonder waen  
    Zo jamerlijke int vel ghenepen.  
75 Men mach jammer hier in verstaen :  
Die Predicare dede men vaen,  
    Ende alsijt crucifix ghegrepen,  
    Zi dadent achter straten slepen.

Joncfrouwen van religioene,  
80 Zuver ende van heilighen doene,  
    Onzuverden die Sarracine.  
Wie men hoerde die was zoe coene,  
Die Jhesus noemde, Marien zoene,  
    Men dede hem torment ende pine.  
85 Men briet zulken ghelije den hoene,  
Zule wart onthalt bi den caproene,  
    Zule ghescont ghelije den swine.  
Ghi heren, ghi princen, ghi baroene,  
Hoe coemt het, dat hem ele niet vermoene  
90 Met live, met goede ghereet te sine,  
    Te zuveren tlant van dien venine ?

Kerke van Rome, tree dijn swaert,  
Dat di van Gode ghelaten waert :  
    Kerstijnheit hevet te doene heden !

95 Besie, oft vlegghe hevet of scaert  
Ant einde of daer middenwaert,

160  
161

Ende oft uut overwaer vijnds versneden,  
Zo spoet di danne metter vaert,  
Ende doe al ongespaert

100 Een van betren snede smeden.

Qualike is het geachterwaert;

Diere cardinale aert

Die is van al zulken zeden :

Hi strect na scat met allen leden.

105 Alsoe thoeft gulselike ontfaect

Den wijn, die zine kele doergaet,

Het onkeert alle die lēde.

Die monchi roept, hi slaet, hi vaet,

Hi verzet dat wale staet,

110 Bene faelieren ende voete mēde.

Die Kerke van Romē is dusdaen vraet,

Zi is dronken ende al zonder raet,

Die hoeft is van kerstijnhēde.

Zine heeft geen lit, dat haer bestaet,

115 Keiser, coninc, noch prelaet,

Het en is mids der ghirichēde

Ontkeert van goeden zēden.

Hoert, ghi heren, ghi baroene,

Wes die Kerke u vermoene :

120 Zi zeit, zi hevet tiende ghegheven,

Daer zi noyt af te haren doene

Profijt ghecreech van enen boetoene,

Dat zijt weet oft heeft beseven.  
Wat dadi in Tunes, in Arrogoene?  
125 Jeghen wien waerdi daer coene?  
Wat eren hebdi daer beweven?  
Waert dat u die duvel niet en spoene,  
Ghi naemt met u te uwen verdoene  
Van uwen rechten goede beneven,  
150 Ende hulpt der Kerken, daer si moet beven.

Wat scatte hiesch Jhesus die,  
Doe hi liet met naglen drie  
Aent cruce naghelen zine lede?  
Hen doghede man die anxe nie  
155 Die hi doghede, ghelovets mie,  
Om di te brenghene ter hoechede.  
Wie is hi nu, wie is hi, wie,  
Die hem volghet na, daer hie  
Ghinc om onze zalichede?  
140 Mi dunet, dat ele omme zie,  
Wat hi begrijpt, offer af plie  
Ghemac te comen ende weeldichede:  
Is niet, hi blivet mat op die stede.

Alsoe vallen prelatien  
145 In kerken ende in canosien,  
Daerwaert spoedet metter vaert!  
Deen gaet smeken, dander vrien;  
Daar ziet men der symonien



Zere toghen haren acrt.

- 150 Wie zijn si, die daer tvette afzyen ?  
Die therte hebben met reinardien  
Van binnen bewist ende wel bewaert.  
Men hevet wat doen van clergien :  
Met loesheiden, met scalkernien  
155 Machmen comen in Gods wijngaert :  
Dus blivet fruit al onbewaert !

Daer men Gods leden mede zoude voeden  
Ende queken in hare aermoeden,  
Dat hebben algebloet die ghiere.

- 160 In zal niet scamen doen die goeden,  
Mer hem mochte therte bloeden,  
Die houden die amyen fiere !  
Ay mi! of zy te hope stoeden  
Ende ze alle die duvele loeden,  
165 Ic waenre niet ontghinghen viere,  
Zine zouden alle ter helser gloeden  
Wel neder onder der duvele roeden :  
Ic zie den hoep zo putertiere,  
Ende die doeghet in hem zo diere !

*In bot gebaert, was  
blaat, over de  
Vernij*

- 170 Scalcheit heeft die provende groet,  
Diviniteit gaet om haer broet :  
Dit ziet men nu alle daghe.  
Kerke, clach : du heves noet,  
Dune vijnds in desen wederstoet

- 175 Niewer ghenen vrient noch maghe.  
Elc ondoet wel sinen scoet  
Jeghen dijn rente, mer zy zijn bloet  
Te wederstaen die slaghe.  
Al storte Jhesus zijn bloet roet
- 180 Noch ene werf, daer hijt wilen goet,  
Die doeghet is overal zo traghe,  
Men vonde cume die daerwaert zaghe.

- Coninghen, graven ende hertoghen,  
Die op andren orloghen
- 185 Ende om een clene dinc verraden,  
Peinst wat Jhesus wilde doghen,  
Om u te brenghen ten hoghen  
Rike, daer altoes is ghenaden.  
Zijn huus, zijn lant staet doervloghen
- 190 Ende verwoest, als men mach toghen,  
Ende u en dunct niet siere scaden ?  
Ghi hebt hem zijn bloet ontsoghen,  
Twi ontkeerdi hem uwe oghen ?  
Ghi hebt enen andren last gheladen,
- 195 Ende laet uwen God versmaden.

- Nu weert tijt, datmen zoude  
Den scilt van sabel ende van goude  
Toghen ende van lasuren.  
Die niet voerttreedt alse die boude,
- 200 Ende wreect zire moeder, daer hi af houde

Zine kerstijnheyt, hi zalt verburen.  
Twi wil ele leven met groter vroude,  
Zonder hitte ende zonder coude,  
Recht na zijn ghevoech ter curen?  
205 Het moet al sterven, jone ende oude :  
Peinst, wat Jhesus ghedoghen woude  
Dor uwen wille ende besuren!  
Waer over gaen u tijt ende uren?

Neemt den scilt vermeloene,  
210 Dien Jhesus droech omtrent noene  
Op den goeden Vridach,  
Doe hi den camp vocht alse die coene,  
Daer hi verding maecte ende soene  
Ons jeghen hem, diet al vermach.  
215 Vondemen prencen ende baroene,  
Als men hier voermaels plach te doene,  
Die Kerke en dade niet zule geclach;  
Want zi was des onghewoene  
Bi Godefroits tiden van Bulgoene,  
220 Ende bi Carle, die node sach,  
Dat zi stoet ontfine of slach!

Wat vaerdi in desen daghen  
Met valken bersen ende jaghen,  
Ghi lantheren, ghi civeteine!  
225 Hoerdi niet die Kerke claghen?  
Of ghi zijt van haren maghen,

Openbaer lyets int pleine !  
Dordi uwes kerstijnheids ghewaghen,  
Zo moeti den scilt draghen,  
250 Dien God veruwede met roder greine.  
Hine liet hem niet versaghen,  
Ons te loessene uter plaghen,  
Die vloyet uter hellen fonteine  
Ghemanc met torment ende met weine.

255 Ghi heren, (dit is Jacobs vont)  
Houdt dit kimmijn in den mont :  
Vanct an desen breidel kuwen ;  
Later u mede zijn ghewont  
Binnen in uwer herten gront ;  
240 Vanct die weelde hier verspuwen.  
Het is ene redene bont :  
Heren masseren so menich pont,  
Ende dat aerme vole verduwen.  
God make ons allen zo ghesont,  
245 Met rechten ghelove ter lester stont,  
Dat der zielen te min mach gruwen  
Van Sathanase, den fellen ruwen!

---

## DER KERKEN CLAGHE.

---

In dit gedichte settic voren :  
Wie dat doget heeft vercoren ,  
    Van hem en comt negeene blame ,  
Al eest dat hem de quade storen ,  
5 Si hebben daer af haer toebehoren.  
    Daer bi swigie haren name.  
Die int gemeene sayt sijn coren  
Op den steen ende onder den doren,  
    Hi wilde, datter goede vrochte af quame :  
10 Wat mach die sayere dan verboren?  
Bi quaden herden bliven die scape verloren; /-  
    Die bie treet honech uter brame :  
    Dats der copen onbequame.

Daer wijngaert wies ende edel coren,  
15 Sal seker staen distelen ende doren,  
    Alst ter werelt endde gaet.  
Ocht Antkerst nu es geboren,  
Ende sine jongeren loepen voren,

Dorstiet seggen, ic wane jaet.  
20 Es een dorper scale yersworen,  
Mach hi geven, men salne horen  
Spreken in der heren raet.  
Al heeft een sot op thoest gescoren  
Ene breede crunc, toten oeren,  
25 Hines te vroeder niet een saet :  
Hi es vroet, die wel verstaet.

Almechtech God ! staet ons in staden,  
Ende hulpt mi, bi uwer genaden !  
Ic soude gerne doen gewach,  
50 Hoe dierste crunc was versmaden,  
Die sente Petre was geladen,  
TAnthiochen, daer hi lach  
Ghevaen sonder alle mesdaden,  
Omme dat hi tfole wilde geraden  
55 Ten wege, dat hi verdoelt sach.  
Nu gaen si op die crunc bladen  
Die gierige, die niemen en mochte versaden !  
Ic wane noyt man en sach  
Vole so gierrech omme bejach.

40 Si doen hen alsoe meesters horen :  
Si craken ons die note voren,  
Selve sueken si tearnel ; *(com, pit)*  
Aldus doen si tfole verdoren,  
Dien si souden leven voren,  
45 Ende bewisen goet bispel.  
Hoe vele saets dat blijft verloren



Op den steen ende onder den doren,  
Dat seit die Ewangeliste wel.

Om dat die herden nu sijn doren,  
50 Ende met weelden hen versmoren,  
Soe sijn die wolven nu rebel,  
Nidech, gierech ende fel.

Hoe menech wolf es nu herde  
Onder die scaep van groter werde,  
55 Daer Cristus omme storte sijn bloet.  
Die de waerheit niet en sparde  
Ende sprake als die onvervarde,  
Hem quame menech fel gemoet!  
Corte rocke, breede swaerde  
60 Sijn nu nuwe, ende lange baerde,  
(Trouwe es getrocken onder voet;)  
Ghierecheit ende hovarde  
Dierre cleedere, hoege parde.  
Opter heileger Kerken goet  
65 Toent nu menech fieren moet.

Ic peise dicwile, alsic wake,  
Dat Lucifer, die helse drake,  
Heeft gestort dit quade venijn.  
Ele es nu gierech omme wrake,  
70 Besmet met menegerande sake,  
Ende niemen en wilt sculdech sijn;  
Doch roepen si met luder sprake  
Om diere spise van goeden smake,  
Ende waermen coept den besten wijn;

- + 75 Jhesus hinc an des cruce stake,  
Dorstech, met groten ongemake;  
Hem scinetemen galle ende aysijn  
Omme te makene onsen fijn !

- Hi es onvroet, die metten boghe  
80 Tstrael schietet van goeden vloghe,  
Daer hi hem selven met geraect.  
Wat helpt, dat ic waerheit toge,  
Ende ic selve na vordeel poge,  
Mijn recke geeleedt, ende Jhesus naect ?  
85 Sich, hoe Jhesus clam in thoge,  
Hangende an dat cruce droge,  
Die onsen pays heeft gemaect.  
Al eest dat ic met herten doge,  
Welde verblent menege oge ;  
90 Lettel yemen es, die smaect  
Dicht, daer mijn oge op waect.

- Noch haddie liever ruumdic dlant,  
Dan ic seide, wie dat pant  
Der heilegher Kerken hevet gedaen ;  
95 Maer dus spreet hi, die dware bevant :  
Dat niemen en mach met vuelre hant  
Eens anders anseijn seone dwaen.  
Ocht dan een gierech tierant  
Anedraget sijn diere gewant,  
100 Salic hem te rade gaen ?  
Jaic, willic sijn gescant,  
Gheworpen in der hellen brant,

Ende daer ewelec binnen staen,  
Ende sijn bedrogen in dommen waen.

- 105 Wat sagie inden spiegel claer :  
Mijn oude leven, mijn graeu haer,  
Hoc sterven es met mi geboren !  
Het es nu menech logenaer  
Die smeeken ende decken dwaer,  
110 Als hen die heren souden horen.  
Tfordeel sueken si oppenbaer,  
Sine willen niet sterven maertelaer,  
Leefdn doch also confessoren ;  
Dat ware hen te doene swaer ;  
115 Si willen volgen den heren naer,  
Sitten in die tafele voren :  
Heefse God aldus vercoren ?

- Es dese redene waer, so gies  
Die bescoren draget sijn vlies :  
120 Een dorper, daer die heren saten  
Ter tafelen, heeft hi sijn verkies  
Gheset in tfordeel, even ries,  
Hine sal hem selven niet gematen.  
Also hem avonture opplies,  
125 Ende hem tgelue toe wies,  
Hine volchde niet ter rechter straten :  
Ic hadde onrecht, stoerdie mi dies ;  
Ic hore hen clagen hare verlies,  
Als si tfordeel moeten laten,  
150 Die in weelden redenen haten.

Redene es nu sere versmaden,  
Hare es so swaren last geladen,  
Daer si onder leit verplet;  
Woudie met redenen mi beraden  
155 Het soude tallen steden seaden :  
Daer es soe menech op geset!  
Die noede clemmen ocht diepe waden,  
Die gaen in Gods wijngaert bladen,  
Ende sniden af die druve vet :  
140 Dat sijn si ende hare gegaden,  
Die tfolc leeren van goeden daden,  
Ende en becommenen hen daer met,  
Wie es der heilegher Kerken let.

Dat es dat roepen van den armen,  
145 Die selden van couden verwarmen,  
Daer men hen cleene genade doet,  
Ende oec van hongere carmen :  
« Ay here! en saels u niet ontfarmen,  
So dat mijn lichame werde gevoedt? »  
150 Dus roepen si met ijdelen darmen,  
Met sieken leden, met naecten armen :  
Ghi sit in welden bider gloet;  
Ghi en laetse niet bi u geharmen,  
Ghi jaechse, die ghi soudt besarmen,  
155 Ende hebt der heileger Kerken goet,  
Dat u te rechte noyt en bestoet.

Nu wacht uwes rechts, gi wert gedaget!  
U recke der armen cleedere draget;

U poegen es te gaderne scat.  
160 Wie es soe coene, die u vraget,  
Wanent u comt, dat gi bejaget ?  
U hant es altoes sonder gat.  
Menech arm mensche hem beclaget,  
Dat gi hen niet en gaeft, daer ghise saget.  
165 Ghi woudet volgen der heren pat,  
U hoecheit sal noch sijn gelaget :  
Hoe was die rike man geplaget,  
Doen hi den armen Lazaruse bat  
Te makene sine tonge nat ?

170 Siet, hoe es dit rechte verkeert !  
Die te voren was geëert,  
Leit nu gevallen in die scande ;  
Hadde hi ontfermecheit geleert,  
So waerre hi bleven onverseert ;  
175 Nu moet hi inden helschen brande.  
Wie heeft den dorper daer gemeert  
Int dal, daer die duvel reert ?  
Wat doen nu sijn lekker tande ?  
Oft gi in wcelde sijn verweert,  
180 So dat u al die werelt eert,  
Hoedt u vore des viants bande !  
Hi jaecht altoes in sine warande.

Hine derf nochtan niet vele jagen,  
Noch oec leggen te nauwe lagen,  
185 Het staeds so vele in siere hoede !  
Al woude God die werelt plagen,

Svolcs es so vele verslagen,  
Ende versmoert in den bloede,  
Sine sijns te beter niet, diet sagen :  
190 Ele es gierech om bejagen,  
Ende onvervart van Gods roede.  
Ic dart wel seggen sonder vragen,  
Si doen sware bordenen dragen :  
Van dragene werdie lichte moede,  
195 Al waert dat men mi saechte loede.

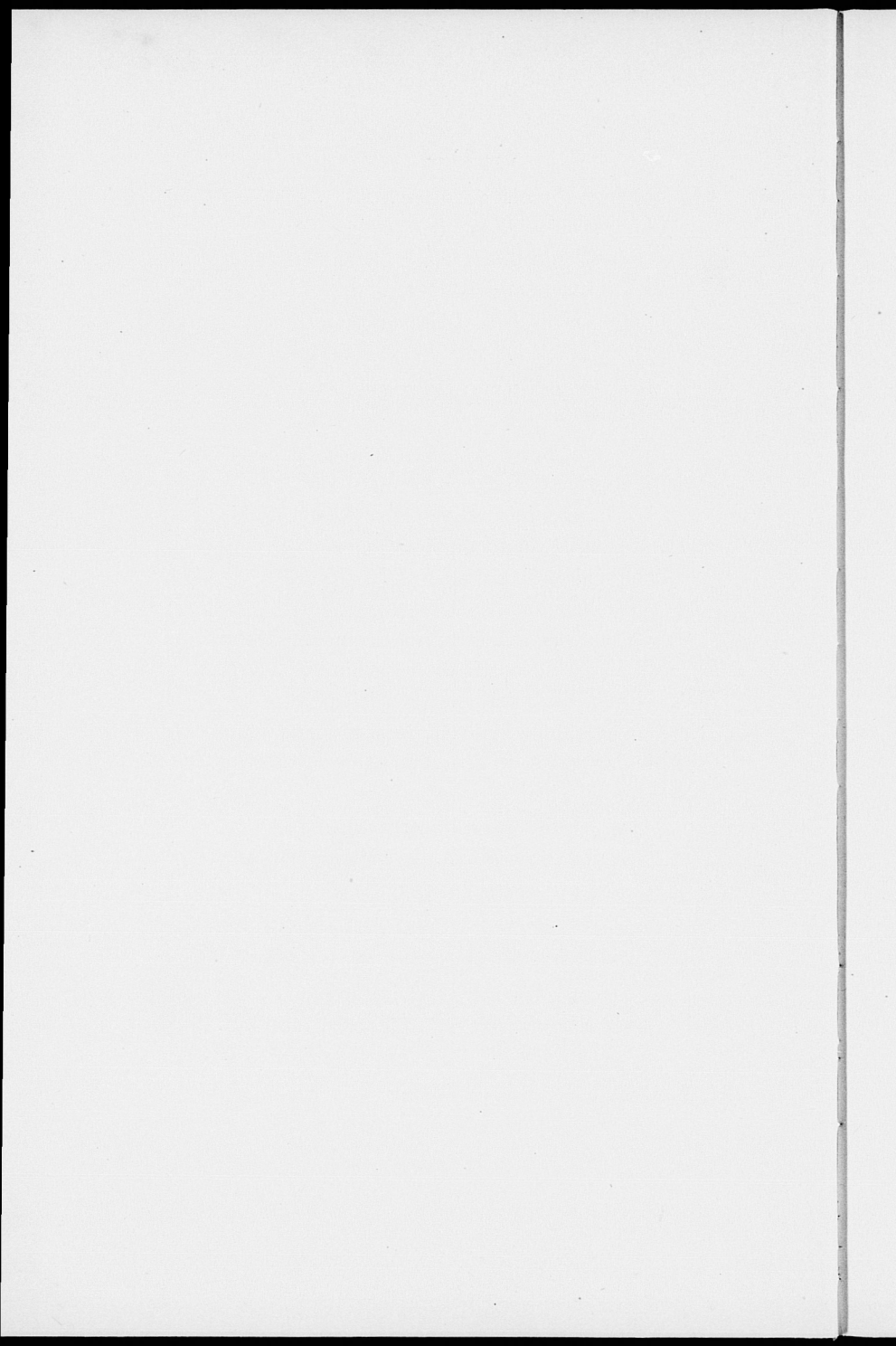
Die sueken om te sittene boven,  
De quade in hare secte loven,  
Si hebben nu die cokene vet;  
Alsi metten heren hoven,  
200 Diepe drinken, dat si stoven,  
Sine slapens maer te bet.  
Sine scelden die heren niet om roven,  
Si connen hemelrike geloven,  
Die selve met sonde sijn besmet!  
205 Dus maken si tfole verseoven,  
Als si singen gaen den doven,  
Ende men den dooden kersen set,  
Die daer onder leit geplet.

Dits der heileger Kerken elagen  
210 Van den jammerliken slagen,  
Die de menege op hare slaet!  
Eest dat gi sijt van haren magen,  
So moetti nuwe wapene dragen,  
Keeren ende wreken dese overdaet :



- 215 Des en laet u niet versagen ,  
Ghine set u in der wagen ;  
God sal sijn u toeverlaet.  
Die dit quade noch sal verjagen,  
Hem sal een salech dach bedagen,  
220 Doet hi der heileger Kerken raet,  
Als die in getrouwen dienste staet.

- Nu siet, of hi met valen en minde :  
Die Gods scape noyt en kinde,  
Hi wilt, dat ickene herde scrive!  
225 Dus gaen si vore, alse die blinde,  
Ende leiden die scape in grote alende,  
Alse hen volgen die keytive.  
Hier met makie mijns dichtens inde.  
Wi bidden hem, die dware bekinde,  
250 Dat hi die quade noch verdrive,  
Ende ons sinen heiligen Geest toesinde,  
Die ons troeste in dit ellinde,  
Dor sijn heilege wonden vive,  
Soe dat die Kerke in ceren blive!  
Amen.



## WOORDENLIJST.

---

ACHTER, VOOPZ. Langs. — *straten*, langs de straten, langs den weg.

ACHTERWAREN, ZW.W. Bewaren, verzorgen.

AFZYEN, ZW. W. Bij middel van eene zeef afnemen.

AKERS, EIGEN ZN. Akkaron (St Jean d'Acre).

ALENDE, ZN. O. EN VR. Van *al*, *el*, Goth. *alis*, ander, en *land*. Oudhoogd. *alilanti*, Oudsaks. *ellendi*. Eerst *ballingschap*, daarna *ellende*, *ongeluk*.

ALSE, VOEGW. van *al* en *só*, Goth. *sva*. Alzoo, als.

AMYE, AMIE, ZN. V. Minnares. Het mannelijke is *amijs*.

ANDEN, ZW. W. Zijnen toorn uitwerken over ..., wreken.

AVONTURE, ZN. VR. De Fortuin, het Geluk. Van het Middellat. *adventura*, hetwelk voortkomt van *advenire* in den zin van *evenire*.

BAROEN, ZN. M. Eerst *man* in 't alge-

meen, tegenovergesteld aan *vrouw*, daarna in eenen meer verhevenen zin gebruikt: *dapperman*, *edelman*, *ridder*.

BEKENNEN, BEKINNEN, ZW. W. Erkennen, onderkennen.

BENEVEN, BW. Te gelijk.

BERADEN (*beriet*, *beraden*), ST. W. Helpen, raad schaffen.

BERSEN, ZW.W. In het Oudfransch *bercer*, *bercer*. Met valken —, jagen.

BESEFFEN (*besief*, *beseven*), ST. W. Met de zinnen waarnemen, beseffen, opmerken. Vergelijk het Lat. *sapere*.

BESTAEN (*bestoet*, *bestaen*), ST. W. Toebehooren, aangaan, passen, dienen.

BEVANT, PRAET. van *bevinden*.

BEWEVEN (*bewaf*, *beweven*), ST. W. Verwerven, verkrijgen.

BEWIST, BIJV. N. Toegerust.

BI, VOOPZ. Door; om.

BISPEL, ZN. O. Voorbeeld.

BLADEN, zw. w. Oogsten, voordeel trekken uit.

BLOET, bijv. n. Bloede, vreesachtig, bang.

BOETOEN, zn. m. Knop, het Fr. *bouton*, als versterking bij de ontkenning.

BORDEN, zn. vr. Oudhoogd. *burdin*, Eng. *burden*. Van 't oude werkw. *beren*, *bar*, *gheboren*, Sanskr. *bhar*, Goth *bairan*, Oudsaks. *beran*.

BOUDE, bijv. n. Stout, kloekmoedig.

BRIET, praet. van *braden*, *briet*, *ghebraden*.

BULGOEN, eigen zn. Het Fransche *Bouillon*.

CIVETEIN, zn. m. Hoofdman, Oudfransch *chevetaine*, Oudeng. *chief-tain*. Van 't Lat. *capitanus* (van *caput*, Fransch *chef*).

DANNE, voegw. Dan.

D = *dat*.

DIE, pron. demonstrativum, ook als bep. lidwoord gebruikt. Verbuiging:

*Enkelvoud.*

Mannelijk.

Vrouwelijk.

Onzijdig.

N. die, de,

N. die, de,

N. dat,

G. dies, des,

G. dier, der,

G. dies, des,

D. dien, den,

D. dier, der,

D. dien, den,

A. dien, den.

A. die, de.

A. dat,

I. di, de.

*Meervoud.*

Voor de drie geslachten.

N. die,

G. diere, dier, der,

D. dien,

A. die.

Voor 't demonstr. onzijdig enkelvoud vindt men ook *τ* of *δ*, zijnde de verkorting van het slechts als encliticum gebruikte *ET* (Goth. *ita*) of van *DAT*.

DIERSTE. Samentrekking van *die ierste* of *eerste*.

DIET, zn. o. Volk. Vergelijk het Grieksche *θύς-θητός*.

DIVINITEIT, zn. vr. Godsvucht.

DOE, voegw. Toen.

DOEGHET, zn. v. Deugd.

DOEN (*dade* of *dede*, *daden* of *deden*; *ghedaen*; tweede pers. enkelv.

imper. *doch*). Doen. *Te* — hebben,

- *hebben*, van doen of noodig hebben. *Pant* —, schade toebrengen.
- DOER, DOR, DORE, voorz. Om, ten wille van.
- DOGHEN, zw. w. Lijden.
- DOGHET, zn. v. Deugd,
- DOR, DOER, DORE, voorz. Om, ten wille van.
- DORE, DOOR, zn. m. Dwaas, zot. Hoogd. *thor*.
- DORPER, zn. m. Dorpeling, daarna ruw mensch, lomperd. Fransch *villain* van 't Lat. *villanus*, bewoner van een dorp, in 't Middellat. *villa*.
- DORVEN (*ic darf of derf, du darft of derft, hi darf of derf, wi dorven, ghi dorft, si dorven*; praet. *ic dorfte of derfte*. In plaats van het oude *du darft of derft* vindt men meestal *du dorves of dorfs*), w. met praeterito-praes. Behoeven.
- DORREN (*ic dar, du dart, hi dar, wi dorren, ghi dort, si dorren*; praet. *dorste*. In plaats van het oude *du dart* vindt men veelal *du dors*), w. met praeterito-praesens. Durven.
- DUSDAEN, bw. Dusdanig, zoodanig. Van *du* en *ghedaen*, gemaakt, gevormd.
- DWAEN (*dwoech, gedweghen*; imperat. *dwach*.) st. w. Wasschen.
- EEST = *es et*. Zie *wesen*.
- EINDE, zn. o. — *cens swaerts*, punt.
- ELLINDE, zn. o. en v. Zie *allende*.
- EN, ENE, accusatief mannelijk van een voornaamwoord van den derden persoon (I), dat slechts als encliticum voorkomt. Het Goth. en Oudsaks. *ina*.
- ES, derde persoon enkelvoud aantoonende wijze tegenwoordigen tijd van *wesen of zijn*.
- ES, S, genitief enkelv. mannelijk en onzijdig van een voornaamwoord van den derden persoon (I), slechts enclitisch gebruikt (Goth. en Oudsaks. *is*).
- ET, T, nominatief enkelv. onzijdig van een voornaamwoord van den derden persoon (I), slechts enclitisch gebruikt (Goth. *ita*, Oudsaks. *it*).
- FAELIEREN, zw. w. Bezwijken. Het Fransche *faillir*.
- FIJN, zn. m. Einde. Lat. *finis*, Fransch *fin*.
- GEGADE, zn. m. Medegezel, genoot, die aan een ander gelijk is, of hetzelfde als een ander doet.
- GHEGRIPEN (*ghegreep, ghegrepen*), st. w. Aangrijpen.
- GHEHARMEN, zw. w. Rusten. Middelhoogd. *ghirmen*, Oudhoogd. *ghirmjan*.
- GHEGRIGHEN (*ghecreech, ghecreghen*), st. w. Verkrijgen.
- GHEMANG, bw. Te gader, te zamen.
- GHELIJK, bijv. n. Met den dat. : *ghelije den hoene, ghelije den swine*.
- GHELIJT, verl. deelw. van *lien*. Zie LIEN, LYEN.
- GHELOVEN, zw. w. Beloven.

**GHEMATEN**, zw. w. Matigen.  
**GHERADEN** (*gheried, gheraden*), st. w. Bezorgen, besturen.  
**GHESCANT**, verl. deelw. van *scenden*, schenden.  
**GHEWANT**, zn. o. Kleeding, gewaad.  
**GHEWEPEN**, zw. w. Beschermen.  
**GIEN**, st. w. Erkennen, belijden.  
Oudsaks. *gehan*, Middelhoogd, *gihen* (*jach, gejehen*). Vandaar ons *biecht*.  
**GLOED**, zn. v. *tegenw.* mannelijk.  
**GREINE**, z. v. Eigenlijk scharlakenbes, Middellat. *grana*, Oudfransch *graine*. Scharlaken roode kleur, daarna bloed.  
**HARE**, pers. voorn. van den derden persoon, vrouwelijk enkelv., datief. Angelsaks. *hire*, Oudfriesch *hiri*.  
**-HEDE, -HEIT**, achtervoegsel. Het Goth. zelfst. naamwoord *haidus*, wijze, manier, is mannelijk.  
**HEISCHEN** (*hiesch* of *heischede, geheischt*), st. of zw. w. Vorderen, eischen.  
**HELPEN**, (praet. indic. *help*, meerv. *holpen* of *hulpen*, subjonct. *hulpe*; part. *gheholpen*). Helpen.  
**HEN** = *het en*.  
**HERDE**, zn. m. Herder. Goth. *hairdeis*, Oudsaks. *hirdi*. Vergelijk het werkwoord *herden* (bewaren, houden).  
**HET**, pers. voorn. van den derden pers. onzijdig enkelv. nom. en acc. De nominatief werd gebruikt in de plaats van het hedendaagsche *er*.

**HIE**, pers. voorn. van den derden pers. man. enkelvoud nom., voor *hi*, hij.  
**HINES** = *hi en es*, hij en is, hij is niet.  
**HOVEN**, zw. w. Feest vieren.  
**HULPEN**, zw. w. Hulp toebrengen, helpen.  
**-i** = *ghi*, gij. Enlitisch gebruikt : *dadi* = *daet ghi*, deedt gij; *waerdi* = waert ghi, waart gij; *hebdi* = *hebt ghi*, hebt gij.  
**IERST**, bijv. n. superl. van *eer*. Eerst.  
**INGIETEN** (*goot in, inghegoten*), st. w. Onzijdig gebruikt : naar binnen stroomen.  
**JAET** = *ja et*, ja het.  
**JEGHEN**, voorz. Tegen, dat eigenlijk *te-jegen* = *tjegen*, tegen, is.  
**JONCFROU**, zn. v. Maagd.  
**JONGERE**, zn. m. Leerling.  
**CANOSIE**, zn. v. Kapittel van kanunniken.  
**CAPROEN**, zn. m. Hoofddekseel, kap, muts met afhangende lappen. Fransch *chaperon*, Ital. *capperone*.  
**CARNEL**, zn. o. Kern, pit.  
**KEYTIJF**, bijv. n. Rampzalig, ellendig. Van 't Lat. *captivus*, Fransch *chétif*.  
**KERSTENMAN**, zn. m. Christen. Van *Kerst* voor *Krest* of *Krist* (*Χριστός*). Nog overig in *kerstdag*, *kerstmis*, en in den naam eener Gentsche kerk : 's Helichs Kerst = *des Heiligen Kerst* (*kerk*), église du St-Sauveur.  
**KERSTIJN**, bijv. n. Christen. De



uitgang *ijn*, Goth. *eins*, Oudsaks. *in*, is ons *en*, dat vooral bewaard is gebleven bij adjectieven, die de stof aanduiden, waarvan iets gemaakt is.

KERSTIJNHEIT, zn. v. Ook mannelijk gebruikt *Van den Lande van Over-see*, vers 228; de uitgang *heit* is hetzelfde woord als het Goth. substantief *haidus*, dat mannelijk is.

COPPE, zn. v. Spin. Ook in sommige dialecten *kobbe* uitgesproken. Vergelijk het Kimr. *copyn*, het Armor. *kefnid*, *kefniden*, het Sanskrit *kupinda*, *kuvinda*, wever, *kupini*, net, het Angelsaks. *atter-coppa*, (*atter*, etter, vergif) en het Eng. *cob-web*, spinne-web.

KIMMIJN, zn. o. Gebit. Vergelijk het Middelhoogd. *kam*, toom, gebit, en het Oudhoogd. *chamo*, alsook het Middelhoogd. *komat*, *kumt*, juk, die vermoedelijk van hetzelfde woord voortkomen.

KIJNT, zn. o. Kind.

CLAGHEN (tweede pers. enkelv. imper. *clach*), zw. w. Klagen.

CLAM, derde persoon van den praet. van *climmen*: *clam*, meerv. *clommen*; *gheclommen*.

CRUCE, zn. o. Kruis.

CUME, bw. Met moeite en nood, nauwelijks. Oudhoogd. *chumo*, ziekelijk. Vergelijk *kuimen*, kreuken, klagen van ongemak of ziekte.

CURE, z. v. Keur, wensch. *Ter curen*, naar wensch.

KUWEN, zw. w. Kauwen, knagen.

LAGHEN, zw. w. Vernederen.

LACHTER, zn. m. Oneer, schande.

LACY, tusschenwerpsel. Eilaas. Van het Lat. *lassi*, vocat. meerv. van *lassus*, in de bijzondere betekenis van *ongelukkig*.

LADEN (*loet*, *gheladen*), st. w. Laden, opnemen.

LASUUR, zn. o. Eigenlijk de *lapis lazuli*, daarna de *blauwe* kleur van dit edelgesteente. In de heraldiek *blauw*. Frankrijk voerde eenen schild van lazuur, Vlaanderen eenen van goud en Brabant eenen van sabel. Wellicht worden verzen 197 en 198 (*Van den Lande van Over-see*) de Koning van Frankrijk, de Graaf van Vlaanderen en de Hertog van Brabant bedoeld.

LET, z. o. Lid.

LETTELE, bw. Luttel, weinig, nauwelijks. Goth. *leitil*.

LIDE, zn. v. *Ter* — *laten*, laten voorbijgaan.

LIEN, LYEN, zw. w. Bekennen, belijden, *Op Gode gelijt hebben*, God beleden hebben.

MAT, bijv. n. Verslagen, onbeweeglijk.

MASSEREN, zw. w. Vergaderen; van het Fransche *amasser*.

MIDS, voorz. Met, door, om.

MER, voegw. Maar.

MEREN, zw. w. Vastbinden.

**MET**, voorz. Met den instrumentalis : *met di*, (vers 41 *Van den Lande van Over-see*). Zo dat *met di is onghelooft* (met dat, daarmee). In het Middelhoogd. vindt men insgelijks *met* gevolgd van den instrumentalis : *met diu* (Benecke II, 196).

**METEN** (*mat, ghemeten*), st. w. De maat nemen.

**MIE**, datief enkelv. van 't pers. voorn. van den derden persoon, in plaats van *mi*, mij.

**MINNEN**, zw. w. Mennen. *Met valen* —, op slinksche wegen gaan, van den rechten weg afdwalen of afbrengen. (Zie *Taalgids*, IV, 121).

**MIN NO MERE**, bijwoord. uitdrukking. Juist.

**MOERT**, zn. v. Moord, zware misdaad. Goth. *maurthr*. Vergelijk Lat. *morior, mor(t)s, mortuus* en het Sanskr. *mar, Ved. marati*, sterven.

**MOGHEN** (*ic mach, du macht, hi mach, wi moghen, enz.; mochte*). In plaats van het oude *du macht, machtu*, vindt men veelal *du moghes, moghestu*, w. met praeterito-praesens. Mogen.

**MOMBORIE**, zn. v. In het handschrift staat *mammorie*, men leze *mommorie* of *momborie*, voorgelij. Van *mund*, hand, schut, en *beren, bar, gheboren*, vanwaar het Oudsaks. *mundboro*, het Nederl. *momber*, en het Oudfransch *mainbour*, schutsheer, voorgelij het

Lat. *manus*, het Oudn., Angels., Oudhoogd. en Oudfriesch *mund*. De *d* in *mund* komt overeen met de *d* in *hond*, lat. *canis*, Gr. *Κύων*. Sanskr. *çvan*.

**NAME**, z. m. Dikwijls vrouwelijk gebruikt, zooals vers 34 *Van den Lande van Over-see*. Het Goth. *namo* is onzijdig, evens als het Grieksche *ὄνομα* en het Lat. *nomen*. De verzwakking van de eind-*o* tot *e* heeft *name* tot een ander geslacht (het vrouwelijke of het mannelijk) doen overgaan.

— **NE** = *ene*. Accusatief enkelv. van een voornaamwoord van den derden persoon (I), dat slechts als encliticum voorkomt. Vergelijk het Goth. en het Oudsaks. *ina*.

**NE**, ontkenkend bw., ook *en* geschreven.

**NEGHEEN**, bijv. n. Geen. Oudhoogd. *nihein*, samengesteld uit het ontkenkende *nih* en *ein*, Goth. *nih* en *ains*. Later viel *ne* van *negheen* weg, en behield men in *gheen, geen*, den keelklank, die eigenlijk tot het eerste deel behoort.

**NIEWER**, bw. Nergens. Samengesteld uit het ontkenkende *ne, ie* (Goth. *aiv*, Oudhoogd. *eo, io*, Nieuwhoogd. *je*), ooit, en *waer*, waar.

**NO**, ontkenkend bw. Noch.

**NOEN**, zn. m. De *hora nona* was volgens de Lat. dagverdeeling drie uren namiddag.

**OCHT**, voegw. Of.

- OFT, voegw. Of.  
ONBEQUAME, bijv. n Niet passend, *Dat is der copen* —, dat komt met de natuur der spin niet overeen.  
ONDAEN, part. van *ondoen*. Ontsteld.  
ONGHESPAERT, bw. Dadelijk, terstond, zonder dralen.  
ONKEREN, zw. w. Omkeeren, het onderste boven keeren, in de war brengen.  
ONNERE, zn. v. Oneer, schande.  
ONTFAEN (*ontfinc*, *ontfaen*; imper. tweede persoon enkelv. *ontfanc*.) Ontvangen.  
ONTDOEN (*ontdade*, *ontdede*; *ontdaen*). onr. w. Openen.  
ONTKEREN, zw. w. Afkeeren.  
ONVROET, bijv. n. Dwaas, onverstandig.  
OPPENBAER, bw. Openlijk.  
OVERWAER, bw. Wezenlijk, waarlijk.  
PALEN, zw. w. De landpalen uitzetten, het land bij middel van grenspalen scheiden.  
PANDEN, zw. w. In bezit krijgen, tot pand verwerven.  
PANT, zn. m. Bezitting, eigendom.  
PANT, zn. m. schade, overlast. — *doen*, schade toebrengen.  
PLAGHEN, zw. w. Eene plaag overzenden.  
PLEIN, zn. o. Plein, vlakte. *In 't pleine*, openbaar. Van 't Lat. *planus*, en vandaar het Fr. *plaine*.  
PLIEN (*plach*, *gheploghen* of *gheploen*), st. w. Doen, gewoon zijn.  
POERT, zn. v. Stad.

- POGHEN, zw. w. Zijn best doen.  
PRELATIE, zn. v. Prelaatschap.  
PROVENDE, zn. v. Kerkelijke inkomst. Van het Lat. *praebenda*.  
PUTERTIERE, bijv. Liederlijk, gemeen. Van *pule*, *putier*, hoer (Oudfr. *pute*, meisje), en *tiere*, nog overig in *goedertiere*. Zoo leest men bij de Ouden *eneghertiere*, *alretieren*, *meneghertiere*, *quadertiere*, *tweertiere*, allen genitieven van het zelfst. naamw. *tiere*, voorafgegaan van van een adjectief of pronom. Wat *tiere* betreft vergelijkte men het werkwoord *tieren*, groeien.  
QUIST. *Te quiste gaen*, verloren gaan. Vergelijk het Goth. *quistjan*.  
RECKE, zn. Kleederenrek? rug?  
REINARDIE, zn. v. Sluwheid, listige streken (zooals die van *Reinaard*).  
RELIGIOEN, zn. v. In het Oudfransch had *religion* den zin van klooster. Men zegt heden nog *entrer en religion*, in een klooster treden. *Joncfrouwe van religioene* zijn dus kloostermaagden, nennen.  
REXEN, zw. w. Brullen.  
RETE, zn. v. Honigraat. Vergelijk het Lat. *radius mellis*.  
RIES, bijv. n. Dwaas, lichtzinnig. -s = *es*. Genitief enkelvoud mannelijk en onzijdig van een voor-naamwoord van den derden persoon (I), dat slechts als encliticum voorkomt. Zie *es*.  
Saan 't begin eens woords voor *des* gebruikt.

SABEL, zn. o. Zwart, in de heraldiek.

Van het Middellat. *sabelum*, dat van het Slav. *sobol*, sabelmarter voortkomt. Brabant voerde eenen schild van sabel. Wellicht heeft Van Maerlant vers 197 (*Van den Lande van Over-see*) den Hertog van Brabant bedoeld.

SAECHTE, bw. Zacht.

SAET, zn. o. Zaad. *Niet een* —, geen zaadje. Versterking der ontkenning.

SCALC, zn. m. Eigenlijk dienaar, knecht, Goth. *skalks*; later bedrieger, booswicht.

SCALKERNIE, zn. v. Bedriegerij, boosheid.

SCALCHEIT, zn. v. Bedriegerij, boosheid.

SCEDEN, SCEIDEN (*sciet*, *ghesceden*), st. w. *Daar hi zijn bloet in sciet*, daar hij zijn bloed in verloor, in stortte.

SCENKEN, SCINKEN, zw. w. Schenken. Van *schink* (schenkel, *crus*), het been, de pijp, langs welke men inschonk.

SCILT, zn. m., ook mannelijk in het Goth. (*skildus*) en het Oud- en Middelhoogd. (*scilt*, *schilt*).

SCIET, praet. van *sceden*, *sceiden*. Zie *Sceden*.

SCOREN, zw. w. Scheuren, te niet doen.

SCOUEN, zw. w. Met kokend water schroeien, gelijk men den zwijnen doet.

SICH, tweede persoon enkelvoud imper. van *sien*.

SIERE, SIRE, ZIRE = zijner.

SIJN, onf. w. Zie *Wesen*.

SINDEN, zw. w. Zenden. Verwarring van het oude *sinden*, gaan, met het causatieve *senden*, doen gaan.

SPANEN (*spoen*, *ghespanen*), st. w. Verlokken, verleiden.

SPIET, st. m. Speer.

STADE, zn. v. Staat, gelegenheid. *In staden staan*, helpen, bijstaan, ter hulp komen.

STAEN (*stoet*, *stoeden*; *ghestanden*, *ghestaen*), st. w. Staan.

STOVEN, zw. w. Dampen, zweeten.

STRAEL, zn. o. Pijl.

SUEKEN (*sochte*, *gesocht*), onf. w. Zoeken.

ZULLEN (*ic sal*, *du salt* [*sout*], *hi sal*, *wi sullen*, enz., praet. *soude*. De tweede pers. enkelv. aant. wijze, tegenw. tijd luidt soms, doch verkeerd, *du sals* of *suls*), w. met praeterito-praesens. Moeten, zullen.

-T = *et*, voornaamwoord van den derden persoon onzijdig enkelvoud, enclitisch gebruikt. Zie *et*.

T = *dat*. Bepalend lidwoord of aanwijzend voorn. onz. enkelvoud.

TESTOREN, zw. w. Verwoesten. *Te* (Goth. *dis*, Oudhoogd. *zir*, *zar* [*zi-ir*, *zi-ar*], *zi*, *za*, *ze*, Gr. *δίζ*, Lat. *dis*), vóór werkwoorden gevoegd, beduidt afzondering, scheiding. Dit *te* komt onder anderen voor in *tebreken* (verbreken),

- tescoren* (verscheuren, verwoesten), *tegaen* (vergaan), *teblouwen* (slaan), *tebarenteren* (verschrikken), *testrueren* (verwoesten), *tevalten* (vervallen), *tegliden* (instorten), *teblasen* (opblazen), *te-wriven* (vermorzelen), enz.
- TIENDE**, zn. o. Vers 120 (*Van den Lande van Over-see*) het tiende gedeelte der inkomsten vande geestelijke goederen voor vier jaren aan koning Lodewijk IX toegestaan door paus Clemens, op voorwaarde dat die koning eene kruisvaart zou hebben ondernomen. In 1274 werd andermaal aan de Christene vorsten het tiende der inkomsten van de geestelijke goederen voor hetzelfde doel afgestaan.
- TIERANT**, zn. m. Tyran, dwingeland.
- TOGHEN**, zw. w. Voor oogen brengen, toonen. Van *te* en *oog*. Goth. *ataugjan*, Oudsaks. *tóggjan*.
- TRECKEN** (*ic trac* of *trecte*, *wi traken* of *trecten*, *ghetrecken* of *ghetrect*), st. en zw. w. Trekken.
- TWI**, voegw. Waarom. Samen-gesteld uit het voorzetsel *te* en *wi*, instrumentalis van het vragend voorn. *wie*, *wat*.
- VAEL**, bijv. n. *Met vaten* (peerden) *mennen*, opslinksche wegensaan, van den rechten weg afdwalen of afbrengen. (Zie *Taalgids*, IV, 121).
- VAEN** (*vinc*, *ghevaen*; tweede pers. enkelv. imper. *vanc*), st. w. Vangen, aanvangen. Goth. *fahan*.
- VERBOREN**, **VERBUREN**, zw. w. Verbeuren, misdoen.
- VERDOEN**, zn. o. Verteer.
- VERDOREN**, zw. w. Verdwazen.
- VERDUWEN**, zw. w. Van zich afduwen, verwerpen, te gronde richten.
- VERKIES**, zn. o. Keus.
- VERMANEN** (*vermoen*, *vermanen*?), st. w. Aan 't verstand brengen, aandrijven.
- VERMELIOENE**, bijv. n. Rood, in de heraldiek. Van 't Lat. *vermiculus*, ital. *vermiglio*, verkleinwoord van *vermis* (worm), toegepast op 't cochenilwormpje, komt het woord *vermeil*, waarvan ons *vermilioen* is afgeleid.
- VERSCUVEN** (*verscoof*, *verscoven*), st. w. Verachten. Het part. *verscoven* als bijv. naamw. gebruikt, in den zin van verachtelijk.
- VERSMADEN** (*versmoed*?, *versmaden*), st. w. Versmaden.
- VERSWEREN** (*verswoer*, *versworen*), st. w. Meineedig zijn.
- VERWEREN**, zw. w. Verweeren, vereelten, verharden.
- VIAND**, zn. m. De Duivel.
- VLEGGHE**, zn. v. Botte plaats eens zwaards. (Zie Dr Kern, *die Glossen in der Lex Salica*, blz. 89).
- VLOECH**, zn. m., dat. *vloghe*. Vlucht. Goth. *thlauhs*.
- VONT**, zn. v. Doopvonte. Van 't Lat. *fontis*.



**VROCHT**, zn. v. Vrucht.  
**VROUDE**, zn. v. Vreugde.  
**WANEN**, bw. Waarvan.  
**WACHTEN**, zw. w. Bewaken,  
**WARANDE**, zn. v. Jachtperk. Van 't Middellat. *warena*.  
**WEDERSTOET**, zn. m. Tegenspoed.  
**WEEN**, zn. m. en o. Droefheid.  
**WERDEN** (*wart* of *waert*, meerv. *worden*; *gheworden*), st. w. Worden.  
**WERE**, zn. v. Tegenweer, verdediging.  
**WERKEN** (*wrachte* of *wrochte*, *ghewracht*), onr. w. Werken, doen, plegen.  
**WESEN** (praes. indic. *ic bem, du best, hi es of is, wi sijn*, enz.; subjunct. *ic si*, enz.; praet. indic. *ic was, du waers*, subjunct. *ic ware*; part. *ghewesen, ghesijn, gheweest*; imper. tweede pers. enkelv. *wes, si*), onr. w. Zijn, wezen.  
**WIE**, vrag. voorn. Wie.

*Enkelvoud.*

Mannelijk.	Vrouw.	Onz.
N. wie,	wie,	wat,
G. wies, wes,	wier,	wies, wes,
D. wien,	wier,	wien,
A. wien,	wie,	wat,
I. ....	....	wi.

*Meervoud.*

Voor de drie geslachten.

N. wie,  
G. wier,  
D. wien,  
A. wie.

**WILEN**, bw. Weleer. Eigenlijk de datief van 't zelfst. naamwoord *wile*, tijd, Goth. *hveita*, Oudhoogd. *hvila*, Oudfriesch *hwile*, Angelsaks. *hwil*.

**WILLEN** (*ic wille, du wilt, hi wille, wil* of *wilt, wi willen*, enz., praet. *woude*. In plaats van *du wilt* vindt men ook 't min goede *du wils*), w. met praeterito-praesens. Willen.



493-4.

